

jas. Hij kreeg het benauwd en sprong op een stoel maar nu omvatten de lieden zijn benen en kusten zijn voeten. Wie niet bij Tjokro konden komen, paktten óns beet. En het hielp niet of we al beweerden niet de leider te zijn, want ze zeiden: 'Het doet er niets toe, u is toch zijn *patih*.' We vluchtten binnen in het gebouw en het [plaatselijk] *SI*-bestuur verzocht de lieden uiteen te gaan. Maar nu weigerde het volk *beslist* en verklaarde bij monde van enige sprekers: 'Wij zijn van verre plaatsen gekomen niet om te horen spreken maar om *Raden Mas* te zien en hem de hand te kussen. We gaan niet heen zonder hem te zien'; en kalm hurkten zij neer. Toen werd hun aan het verstand gebracht, dat Tjokro zou bezwijken, zo ze hem allen de hand drukten. Als ze beloofden, rustig te blijven zitten, zou Tjokro buiten komen en dan konden ze hem zien. Men vergat echter, de lieden binnen in het gebouw hetzelfde te zeggen. Toen we dan ook buiten kwamen, drongen de lieden van binnen op, terwijl de lieden buiten bleven zitten. Maar toen steeds meer mensen uit het gebouw ons omdrongen, begrepen de lui buiten dat ze zó niets te zien konden krijgen en stonden allen op om naar hem te dringen. Het was een verschrikkelijk gedrang. Bij het verlaten van het erf werd de erepoort omver gedrongen en met de grootste moeite alleen gelukte het ons, het gedrang te ontsnappen en naar het aan de overkant van de weg gelegen hotel te vluchten, waar we ons in een kamer opsloten. Nog lange tijd bleef het volk op de weg wachten.

In het hotel vertelde Tjokro dat op zijn reis naar Madoera met de heer Rinkes nog groter volksmassa's hem huldigden en zo indrukmakend was het optreden van die massa, dat de heer Rinkes hem meermalen zeide: 'Tjokro, word niet overmoedig.' 'Het is zwaar', zei hij, 'de leider te zijn van zo 'n fanatiek volk... Zij zullen alles doen wat ik hen vraag. En dat geeft mij zo 'n zware verantwoordelijkheid. Vaak denk ik er over me terug te trekken, maar ik durf niet, omdat ik niet weet wat het volk dan doen zal.'¹

Niet voor de vorming van een 'Groter Nederland' was dat volk in beweging gekomen maar voor de komst van de *Ratoe Adil*, voor de verwezenlijking van Djojobojo's voorspelling. Doeleinden waren dat die Tjokro en de overige leden van zijn Centraal Comité niet alleen afwezen maar ook volslagen irreëel achtten.

★

De *Sarekat Islam* ging haar best doen, de betrekkelijk bescheiden concrete punten uit haar eerste program te verwezenlijken. Ouders werden aan-

¹ Agoes Salim: 'Rapport', 12 juli 1915, aangehaald in a.v., p. 83-84.